

A painting of a forest by a lake. The foreground is a wide, calm body of water with a light, golden-brown hue. In the middle ground, a dense forest of tall, thin trees with green and brown foliage stretches across the left side. The background shows a distant, hazy forest line under a pale, overcast sky.

PACIUS KAJANUS SIBELIUS

Sebastian Silén, violin
Martin Malmgren, piano

Outer cover picture: *Unknown photographer*, En kvinna, en man och ett barn i en långsmal roddbåt i vatten med vass. (1900–1925): öta 247 Foto 211.

The photographs are from the archive of the *Society of Swedish Literature* in Finland and are used with permission. The original photographs are under licence CC BY 4.0.

INDEX

FIN

JOHDANTO	I
TIETOA TÄSTÄ LEVYSTÄ	2
FRIEDRICH ”FREDRIK” PACIUS	3
ROBERT KAJANUS	7
JOHANN CHRISTIAN JULIUS ”JEAN” SIBELIUS	11
LEVYN ESIINTYJÄT	13

SE

INLEDNING	15
INFORMATION OM DENNA SKIVA	16
FRIEDRICH ”FREDRIK” PACIUS	17
ROBERT KAJANUS	21
JOHANN CHRISTIAN JULIUS ”JEAN” SIBELIUS	24
SKIVANS MUSIKER	26

ENG

INTRODUCTION	28
ABOUT THIS CD	29
FRIEDRICH ”FREDRIK” PACIUS	30
ROBERT KAJANUS	34
JOHANN CHRISTIAN JULIUS ”JEAN” SIBELIUS	38
ABOUT THE PERFORMERS	40

JOHDANTO

FREDRIK PACIUS (1809–1891), ROBERT KAJANUS (1856–1933) ja JEAN SIBELIUS (1865–1957) kuuluvat Suomen musiikkihistorian vaikutusvaltaisimpiin hahmoihin. Pacius loi perustan Helsingin järjestetyille musiikkikulttuurille, minkä vuoksi häntä kutsutaan usein Suomen musiikin isäksi. Kajanus johti ja järjesti Helsingin musiikkilämää viidenkymmenen vuoden ajan, ja häntä myös pidettiin Suomen lupaavimpana säveltäjänä, kunnes Sibelius teki läpimurtonsa. Nykyisin Kajanus muistetaan Suomen ensimmäisenä kansainvälisesti arvostettuna kapellimestarina ja Helsingin kaupunginorkesterin perustajana sekä siitä, että hän johti ensimmäiset kaupalliset nauhoitukset Sibeliuksen sinfoniaista. Sibelius kohotti Suomalaisen taidemusiikin uusiin korkeuksiin, ja häntä pidetäänkin yleisesti Suomen kautta aikojen suurimpana säveltäjänä. Sibeliuksen vaikutusvalta on vieläkin nähtävissä, ja hänen syntymäpäivänään 8. joulukuuta vietetään Suomen musiikin päivää.

Vaikka Pacius syntyi Hampurissa ja oli lähes puoli vuosisataa vanhempi kuin suomalaiset kollegansa Kajanus ja Sibelius, näiden kolmen kohtaloita yhdistävät monet kiinnos-

tavat seikat. Kaikki kolme saivat merkittävän osan koulutuksestaan saksankielisissä maissa, käyttivät omalla tavallaan suomalaista mytologiaa musiikissaan ja tavoittelivat nuoruudessaan viulistin uraa. Pacius oli ainoa, joka saavutti viulistina kansainvälisen tason, kun taas Kajanuksen vasenkätisyys ja Sibeliuksen esiintymisjännitys murskasivat heidän viulistinunelmansa. Mielenkiintoisena yksityiskohtana voi mainita, että Kajanus tuli musiikista kiinnostuneesta perheestä, joka järjesti usein kodissaan soirée-tyyppisiä musiikki-iltoja. Muun muassa Pacius esiintyi näissä illoissa säännöllisesti. Kajanus saavutti ajan myötä monin tavoin samankaltaisen keskeisen aseman Suomen musiikkilämässä kuin Paciuksella oli ollut aktiivisen uransa aikana. 1897 Kajanuksesta tuli Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston (nykyisen Helsingin yliopiston) musiikinopettaja. Tämä oli juuri se virka, joka oli tuonut Paciuksen Helsinkiin kuusikymmentäkolme vuotta aikaisemmin.

Kajanuksella ja Sibeliuksella oli pitkä ja läheinen ystävyys. Kajanuksen orkesteri oli aina Sibeliuksen käytettävissä uuden teoksen valmistuessa. Kajanus esitti aktiivisesti Sibeliuksen musiikkia myös monilla ulko-

maanmatkoillaan. Kajanuksen ja Sibeliuksen ystävyys ei kuitenkaan ollut ongelmaton. Eräs ystävyysuhdetta koetellut tapaus oli mainittu musiikinopettajanviran haku: Kajanus onnistui suhteidensa avulla varmistamaan itselleen viran Sibeliuksen nenän edestä, vaikka asiantuntijalautakunta oli suositellut viran antamista Sibeliukselle. Sibelius eli tuohon aikaan vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Näin Kajanuksesta tuli oman sävellysopettajansa, saksalaissyntyisen Richard Faltinin (1835–1918), seuraaja; Faltin oli puolestaan täyttänyt viran Paciuksen jäätyä eläkkeelle. On kuitenkin syytä mainita, että kun Sibelius vuonna 1930 sai mahdollisuuden tehdä ensimmäisen kaupallisen nauhoituksen sinfoniaistaan, hän halusi Robert Kajanuksen johtamaan orkesteria.

TIETOA TÄSTÄ LEVYSTÄ

Tämä levy on osa taiteellista tohtorintutkintoani, jota suoritan Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa. Suurin osa levyn sisällöstä on aikaisemmin nauhoittamatonta, ja nuotit löytyvät ainoastaan käsikirjoituksina säveltäjien arkistoista. Tämä on osittain johtanut

odottamattomiin tuloksiin: olen jälleenrakentanut Paciuksen duon, josta puuttui viulustemman; olen sovittanut Kajanuksen viululle ja orkesterille säveltämiä teoksia viululle ja pianolle, jotta olisi mahdollista saada parempi kokonaiskuva Kajanuksen sävellystylistä; olen ottanut mukaan konserttiversioon Kajanuksen *Spiccatosta*, jossa olen yhdistänyt varhaisemman virtuoottisen viulustemman teoksen lopulliseen säestykseen.

Tämän levyn tavoitteena on antaa katsaus Suomessa 1800-luvulla sävelletystä viulumusiikista ja samalla näyttää Paciuksesta ja Kajanuksesta osittain ennen tuntematon kuva. Muusikot etsivät usein johtolankoja musiikin esittämiseen tutkimalla musiikkia ympäröivää historiallista kontekstia, mutta tässä tapauksessa myös musiikki pystyy kertomaan jotain sekä säveltäjistä että kappaleiden säveltämisen ajasta. Paciuksen viulumusiikki on huolellisesti sävellettyä ja osoittaa suurta viuluteknistä osaamista. Musiikki antaa meille kuvan Paciuksesta taitavana viulistina ja hyvin koulutettuna säveltäjänä. Kajanuksen varhaisissa viuluteoksissa on huomattavissa saksalaisen musiikkikulttuurin vahva asema Suomessa, joka oli muun muassa Paciuksen

ja Faltinin ansiota. Samalla kappaleet viittavat siihen, että Kajanus tuskin on itse ollut suuri virtuoosi. Sibeliuksen varhainen *Sarja E-duurissa* vuodelta 1888 osoittaa, että vaikka Sibelius ei ollut välinpitämätön musiikkiympäristöstään, hän näyttää kuitenkin jo kotalaisen nuorella iällä ilmentävän suurempaa kunnianhimoa kuin vanhemmat kollegansa. Teos on laaja ja teknisesti haastava ja sisältää yksityiskohtia, kuten lyhyitä viulukadensseja, jotka antavat teokselle henkilökohtaisen leiman. Toisaalta ei ole tiedossa, onko Sibelius itse koskaan esittänyt kappaletta.

Tämän levyn kaikkia kappaleita yhdistää se, että ne antavat meille kuvan ajasta, jolloin klassisella musiikilla vielä oli toisenlainen asema kuin nykyään. Gramofoni ei ollut vielä tehnyt läpimurtoa, ja ensimmäiset suomalaiset radiolähetykset tehtiin vasta 1920-luvulla. Tämä tarkoitti, että ainoa tapa nauttia musiikista kodissa oli joko soittaa sitä itse tai kutsua muusikoita soirée-iltoihin. Tämän seurauksena musiikin odotettiin sekä sivistävän että viihdyttävän kuulijoitaan. Tämän levyn musiikki täyttää luonnollisesti molemmat vaatimukset olemalla sekä hyvin sävellettyä että helposti kuunneltavaa.

FRIEDRICH "FREDRIK" PACIUS syntyi Hampurissa maalliskuun 19. päivänä 1809 ja osoitti jo varhain taiteellista lahjakkuutta. Hän vietti suuren osan lapsuudestaan laulaen, tanssien, piirtäen ja viulua soittaen. Vaikka Paciuksen vanhemmat toivoivat, että perheen viinikauppa jonain päivänä voisi siirtyä pojalle, Pacius sai heiltä lopulta luvan opiskella tunnetun viulustin Louis Spohrin (1784–1859) viululuokassa Kasselissa. On epäselvää, miksi Pacius ei koskaan vienyt opintojaan päätökseen, mutta toisen opiskeluvuotensa lopussa Pacius alkoi elättää itseään viululolistina. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Spohr

oli ehtinyt tehdä nuoreen Paciukseen vahvan vaikutelman, sillä konserttiarvostelut antavat ymmärtää, että Pacius kulki Spohrin musiikillisissa jalanjäljissä.

On arvatenkin Spohrin vaikutusta, että Pacius oli suhteellisen konservatiivinen suhtautumisessaan musiikkiin ja viulunsoittoon. Paciuksen soitto-opinnot sijoittuivat aikaan, jolloin uudet tuulet jo puhalsivat Euroopan musiikkielämässä. Ranskalaiset viulistit olivat kehittäneet uuden soittotavan, joka keskittyi enemmän virtuositeettiin ja suosi laulavaa soinnillista kvaliteettia puhuvan kvaliteetin sijaan. Samalla eräät viulistit, kuten Heinrich Ernst (1812–1865) ja Ole Bull (1810–1880), alkoivat Niccolò Paganinin (1782–1840) innoittamana tutkia soittimen teknisiä rajoja. Spohr ja monet muut saksankielisen Euroopan viulistit kyseenalaistivat vahvasti nämä uudet trendit, mutta oli vaikea välttää sitä tosiasiaa, että muutosta oli ilmassa. On spekuloitu, että Pacius, joka jo aikaisemmin oli antanut merkkejä epävarmuudesta, saattoi kokea, että hänen muusikkoutensa oli vaarassa tulla vanhanaikaiseksi nopeasti muuttuvassa maailmassa. Varmuudella tiedämme, että vuonna 1828 Paciukselle tarjoutui mahdol-

lisuus konsertoida Tukholmassa, johon hän sitten jäi työskentelemään Tukholman kuninkaallisessa hovikapellissa. Hyvästä menestyksestä huolimatta Pacius alkoi ajan myötä osoittaa tyytymättömyyttä, minkä johdosta hän 1834 haki Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston musiikinopettajan virkaa.

Kun 25-vuotias Pacius saapui Helsinkiin 1835 yliopiston uutena musiikinopettajana, kaupungin musiikkielämä oli hyvin vaatimatonta. Kaupungissa oli tuolloin vain noin 11 000 asukasta. Helsinki oli kuitenkin vahvistanut vuosi vuodelta asemaansa, kun siitä oli vuonna 1812 tullut maan pääkaupunki Turun jälkeen. Myös maan ainoa yliopisto oli 1828 muuttanut Helsinkiin edellisen vuoden Turun palon seurauksena.

Pacius alkoi nopeasti käytännöllisesti katsoen yksin järjestää Helsingin musiikkielämää. Hän soitti omia soolo- ja kamarimusiikkikonsertteja ja järjesti ja johti kunnianhimoisia konsertteja ja oratorioita yliopiston orkesterin kanssa, joka suurimmaksi osaksi koostui amatööreistä. Hän käynnisti myös kuorotoimintaa saadakseen opiskelijoita mukaan musiikkielämään. Tämän päivän näkökulmasta voimme kysyä, miltä mahtoi kuulostaa, kun

Pacius johti Spohrin *Die letzten Dingeä* tai Händelin *Messiasta* ensimmäistä kertaa Suomessa, mutta monille Helsingin asukkaille nämä olivat vaikuttavimpia musiikkilämyksiä, joita he koskaan olivat kokeneet.

Spohrin *Die letzten Dinge* oratorion esitys antaa meille myös toisella tavalla kuvan klassisen musiikkikulttuurin muuttumisesta 1800-luvulta. Kun nykyisin usein kohdellaan romanttisen aikakauden mestariteoksia suurella kunnioituksella, Pacius päätti kirjoittaa uuden alkusoiton teokseen, kun hän koki, että hänen käytössään oleva orkesteri ei pystynyt soittamaan Spohrin alkuperäistä alkusoittoa tyydyttävällä tasolla. Valitettavasti nuotit Paciuksen alkusoittoon ovat hävinneet. Olemassa olevan tiedon perusteella havaitsemme kuitenkin, miten jopa Spohria, joka siihen aikaan oli yksi 1800-luvun kunnioitetuimmista muusikoista ja säveltäjistä, lähestyttiin sellaisella pragmaattisuudella, että hänen teoksiaan tarvittaessa muokattiin, jotta niiden esittäminen oli mahdollista.

Musiikilla oli 1800-luvulla monitahoinen asema: sen odotettiin kultivoivan kuulijoita, mutta samalla konserttien piti olla tarpeeksi vaihtelevia, monipuolisia ja viihdyttäviä he-

rättääkseen yleisön kiinnostusta. Tästä näkökulmasta on helppo ymmärtää, miksi Paciuksen ensimmäinen teos viululle ja pianolle oli juuri *Variaatiot teemasta "Ylioppilaat ovat hilpeitä veikkoja"* (alkuperäinen nimi on *Variationer öfver motivet: "Studenter äro munt- ra bröder"*). Pacius sävelsi kappaleen omaan käyttöönsä 1842, ja se perustuu säveltäjän omaan ylioppilaslauluun. Laulun melodia oli yleisölle tuttu ja antoi Paciukselle oivan mahdollisuuden osoittaa osaamistaan sekä säveltäjänä että viuluvirtuoosina.

Pacius sävelsi 1845 myös viulukonserton, joka on hänen parhaiten tunnettu viuluteok- sensa. Nykyään Pacius kuitenkin muistetaan parhaiten Suomen kansallislaulun, *Maamme*-laulun, säveltäjänä. Pacius sävelsi *Maamme*-laulun vuonna 1848 Johan Ludvig Runebergin (1804–1877) tekstiin. Pacius sävelsi tämän lisäksi myöskin orkesteriteoksia, lauluja ja kuoroiteoksia, mutta hänen oopperansa olivat kulttuuritapahtumina merkittävimpiä. Erityisesti ooppera *Kaarle-kuninkaan metsästy*s oli suuri menestys. Teosta esitettiin alun perin ruotsiksi nimellä *Kung Karls jagt*, ja se sai kantaesityksensä 1852 – teos oli ensimmäinen Suomessa sävelletty ooppera.

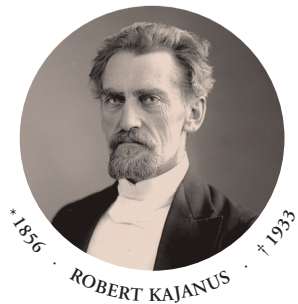
Paciuksen omat esiintymiset viulistina harvenivat ajan myötä, kunnes hän käytännössä katosi kokonaan konserttilavoilta pitkäksi aikaa. Vasta Paciuksen jäätyä eläkkeelle yliopiston virastaan 1869 pääsi viulunsoitto uudestaan vauhtiin. Juuri tältä ajalta on Paciuksen *Duo viululle ja pianolle* peräisin. Teos sävellettiin 1872 ja perustuu oopperan *Kaarle-kuninkaan metsästy*s alkusoittoon. Teoksen nuotit ovat puutteelliset ja löytyvät vain käsikirjoitettuna pianostemmana, jossa viulustemma joitakin paikkoja lukuun ottamatta puuttuu. Viulustemman jälleenrakentaminen on kuitenkin ollut mahdollista vertailemalla duon pianostemmaa oopperan alkusoittoon.

On jonkinasteinen kysymysmerkki, miksi duo sävellettiin, mutta mieleen tulee ainakin kaksi mahdollista selitystä duon olemassaololle. Kaarle-kuninkaan metsästy s oopperan alkusoitto oli yksi Paciuksen rakastetuimmista kappaleista, ja sitä esitettiin usein orkesterikonserteissa. On mahdollista, että Pacius oli kiinnostunut esittämään kappaletta myös pienemmissä tapahtumissa tai soirée-illoissa. On kuitenkin todettava, että kappaleesta ei löydy mitään mainintaa konserttiohjelmista tai arvosteluista, mikä ei silti tarkoita, ettei

kappaletta olisi soitettu. On olemassa toinenkin mahdollinen selitys teoksen säveltämiselle: jäätyään eläkkeelle Pacius muutti tilapäisesti Saksaan. Saksassa hän yritti herättää kiinnostusta oopperoitaan kohtaan, jotta saisi niitä esitettyä. Valitettavasti se ei onnistunut. Syynä saattoi olla pohjoismainen libretto, joka ei näyttänyt kiinnostavan saksalaisia. On kuitenkin mahdollista, että duoa käytettiin oopperan musiikin esittelemiseen.

Muutaman vuoden jälkeen Pacius palasi Suomeen, missä hän eli kuolemaansa asti. Pacius kuoli tammikuun 8. päivänä 1891. Paciuksen merkitystä Suomen musiikkilämän kannalta on vaikea yliarvioida, koska hän loi perustan Helsingin järjestetylle musiikkikulttuurille. Kun otetaan huomioon, että Pacius toimi musiikinopettajana, orkesteri- ja kuoronjohtajana, solistina, kamarimuusikkona ja konserttisuostajana, on melkein ihme, että hän myös löysi aikaa säveltämiseen. Paciusta on joskus arvosteltu siitä, että hänen musiikkinsa pysyi tyyliltään saksalaisena, mutta kun otetaan huomioon, että kansallisromantiikan tunnetuimmat säveltäjät olivat selvästi Paciusta nuorempia, tämä on tuskin asia, josta häntä on syytä moittia.

Paciuksen viimeisen vuosikymmenen aikana Helsingin musiikkielämässä alkoi tapahtua paljon. Vuonna 1882 perustettiin Helsingin musiikkiopisto (nykyinen Taideyliopiston Sibelius-Akatemia), ja sen ensimmäisenä johtajana toimi Martin Wegelius (1846–1906). Tämä sai aikaan sen, että monet korkeasti koulutetut muusikot, kuten Ferruccio Busoni (1866–1924), Anton Sitt (1847–1929), Johan Halvorsen (1864–1935) ja hieman myöhemmin Victor Nováček (1873–1914), alkoivat rikastaa kaupungin kulttuurielämää. Samana vuonna Robert Kajanus perusti Helsingin orkesteriyhdistyksen (nykyisen Helsingin kaupunginorkesterin), mikä vielä lisäsi pätevien muusikoiden määrää kaupungissa. Nämä kaksi laitosta kilpailivat pitkään kaupungin musiikkitoiminnan herruudesta, mikä johti suuriin henkilökohtaisiin ristiriitoihin perustajien välillä, mutta myös ennennäkemättömään kasvuun kaupungin konserttitarjonnassa.

ROBERT KAJANUS syntyi Helsingissä joulukuun 2. päivänä 1856. Hän opiskeli Helsingissä musiikinteoriaa ja sävellystä Richard Faltinin kanssa ja viulunsoittoa Gustaf Niemannin (1841–1881) kanssa. Kajanuksen ensimmäiset sävellykset, kuten tällä levyllä kuultavat *Scherzo (Menuetto)* vuodelta 1874, kaksi *Melodiaa* vuosilta 1876 ja 1877 ja *Lied ohne Worte "Einsemekeit"*, ovat lähtöisin tältä aikakaudelta. Kajanuksen viulusonaatti vuodelta 1876 on valitettavasti keskeneräinen. Nämä varhaiset sävellykset antavat meille kuvan Kajanuksen varhaisesta saksalaisvaikutteisesta sävellyskoulutuksesta, jossa wieniläisklassiset

mestarit, kuten Mozart, Schubert ja Beethoven, olivat tärkeitä esikuvia.

Ennen Helsingin musiikkiopiston perustamista olivat Helsingissä saatavat musiikkiopinnot rajalliset. Tästä syystä Kajanus, kuten moni muukin lupaava suomalainen muusikko, muutti ulkomaille. Kajanus opiskeli Leipzigin, Dresdenissä ja Pariisissa 1877–1882. Kajanuksen vei ulkomaille alun perin viulunsoitto: hänen oli tarkoitus opiskella arvostetun viulistin ja konserttimestarin Henry Schradieckin (1846–1918) oppilaana Leipzigin. Tämän levyn säveltäjien yhteyksien kannalta on mielenkiintoista huomioda, että sekä Schradieck että Kajanuksen aikaisempi viulunopettaja Niemann olivat kumpikin opiskelleet Ferdinand Davidin (1810–1873) oppilaana, ja David oli puolestaan ollut Paciuksen opiskelutoveri Kasselissa. Kajanuksen suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet odotusten mukaisesti. Schradieck oli sitä mieltä, että Kajanuksen olisi parasta soittaa "toisin päin" vasenkätisyytensä takia eli viulu oikeassa eikä vasemmassa kädessä. Oli kuitenkin liian myöhäistä tällaiseen muutokseen, joka käytännössä olisi tarkoittanut soitonopiskelun aloittamista alusta. Näin ollen Schradieck suositteli, että Kajanus sen

sijaan keskittyisi musiikinteoriaan, säveltämiseen ja orkesterinjohtoon.

Vaikkakin Kajanus virallisesti sai koulutuksensa tunnetuilta saksalaisilta opettajilta, kuten Ernst Richteriltä (1808–1879) ja Carl Reineckelta (1824–1910), suurimman vaikutuksen häneen kuitenkin teki pohjoismainen ryhmä muusikoita ja säveltäjiä. Tähän ryhmään kuuluivat Kajanuksen ensimmäinen vaimo, laulajatar Johanne Müller (1855–1883) ja säveltäjät Christian Sinding (1856–1941), Edvard Grieg (1843–1907) ja Johan Svendsen (1840–1911). Erityisesti Svendsenin rooli Kajanuksen kehityksessä oli merkittävä, ja hän toimi jopa Kajanuksen sävellyksenopettajana Pariisin opiskeluvuoden aikana. Svendsen myös rohkaisi Kajanusta tutkimaan kansallisia piirteitä musiikissaan. Tämä saksalaisen ja pohjoismaisen kulttuurin sekoitus yhdistyi Kajanuksen orkesteriteoksissa, kuten *Kullervon surumarssissa*, op. 3 (1880), *Suomalaisessa rapsodiassa Nr. 1 d-mollissa*, op. 5 (1881), ja *Ainossa* (1885), jotka nopeasti antoivat Kajanukselle maineen Suomen mielenkiintoisimpana säveltäjälupauksena. Nämä sävellykset eivät vielä onnistu tavoittamaan sitä suomalaista sävelkieltä, joka niin vahvasti yhdistetään

Sibeliukseen, vaan ovat sen sijaan saaneet vaikutteita muun muassa Richard Wagnerilta (1813–1883). Tyyllillisistä eroista huolimatta Kajanuksen *Aino* kuitenkin merkittävällä tavalla viitoitti tietä Sibeliuksen *Kullervolle* (1892). *Kullervohan* aloitti uuden jakson Suomen musiikinhistoriassa.

Palattuaan Helsinkiin Kajanus haki teoriaopettajan virkaa vastaperustetusta Helsingin musiikkiopistosta, mutta koska virka kiinnosti myös Wegeliusta itseään, työnhaku Kajanuksen osalta ei tuottanut tulosta. Kajanus perusti sen sijaan Suomen ensimmäisen ammattiorkesterin. Nopeus, jolla orkesteri saatiin käyntiin, antaa vaikutelman, että suunnitelmat orkesterille luultavasti olivat valmiita jo ennen Kajanuksen paluumatkaa Suomeen. Sama tehokkuus on huomattavissa kaikissa Kajanuksen hankkeissa. Pitkän uransa aikana Kajanus toimi orkesterinsa ylikapellimestarina puoli vuosisataa ja perusti orkesteriakatemian, sinfonisen kuoron, pohjoismaiset musiikkipäivät sekä Suomen Säveltaiteilijain Liiton ja toimi samalla Helsingin yliopiston musiikinopettajana. Kun Kajanus 1884 järjesti juhallisuuksia Paciuksen 75-vuotissyntymäpäivän kunniaksi, Pacius oli ottanut Kajanuksen kä-

den ja sanonut: ”Näihin käsiin lasken turvallisesti Suomen musiikin tulevaisuuden.”

Bagatelli (1884) on Kajanuksen säveltämä, aikaisemmin tuntematon teos, joka mitä suurimmalla todennäköisyydellä oli tarkoitettu kotimusiikiksi. Antaakseni kokonaisvaltaisemman kuvan Kajanuksen sävellystyylistä 1880- ja 1890-luvulla olen tehnyt Kajanuksen alun perin viululle ja orkesterille säveltämistä kappaleista *Air élégiaque* (1886) ja *Berceuse (Kehtolaulu)* (1896) sovitukset viululle ja pianolle. *Air élégiaque* on lähes tuntemattomaksi jäänyt teos ja ainoa Kajanuksen viulukappaleista, jossa ovat huomattavissa Wagnerin vaikutteita. *Berceuse*, joka myöskin tunnetaan nimellä *Huutolaistyön kehtolaulu*, näyttää, miten pyrkimys suomalaisen sävelkielen kehittämiseen löysi ilmaisuja Kajanuksen musiikissa.

Siitä huolimatta, että Kajanus oli arvostettu kapellimestari, jolla oli käytössään orkesteri, joka pystyi esittämään suurimuotoisiakin teoksia, muodostavat merkittävän osan Kajanuksen sävellystuotannosta pienet sävellykset, joita luultavasti ei koskaan soitettu kodin ulkopuolella. Tämä mieltymys pienimuotoisiin kappaleisiin on huomattavissa sekä Kajanuksen varhaisissa viuluteok-

sisissa että hänen myöhemmissä sävellyksissään *Menuet rococo* (1920) ja *Menuet ancien* (1930), jotka annettiin Kajanuksen sisarelle Selma Kajanukselle (1860–1935) tämän 60- ja 70-vuotissyntymäpäivillä.

Kajanuksen myöhäiset viulukappaleet *Nocturne* (1929), aikaisemmin mainittu *Menuet ancien* (1930) ja *Spiccato* (1931) osoittavat, kuinka Kajanus huolellisesti seurasi klassisen muusikin muutosta 1900-luvun alkupuolella. Hän ei voinut välttää kasvavan modernismin vaikutusta. Kajanuksen musiikissa modernismi löysi ilmaisuja tietynlaisen neoklassismin muodossa, jossa tonaalisuuden selkeät rajat alkavat hämärtyä. Kappaleet kantaesitettiin Kajanuksen 75-vuotissyntymäpäivän kunniaksi järjestetyssä konsertissa joulukuun 1. päivänä 1931. Solistina oli Kajanuksen poika Kai (1908–1994).

Näistä kolmesta teoksesta on olemassa lukuisia eri versioita sekä viululle ja pianolle että viululle ja orkesterille. Olen tämän takia joutuneet päättämään, minkä version haluan esittää levyllä. *Spiccato* on erityisen hämmentävä tapaus. Siinä viulustemma on läpikäynyt merkittävän yksinkertaistamisen, luultavasti juuri ennen konserttia. Tästä

syystä olen kehittänyt ”konserttiversiön”, joka yhdistää alkuperäisen viulustemman lopulliseen versioon säestyksestä.

Alle puoli vuotta 75-vuotissyntymäpäiväkonserttinsa jälkeen Kajanus johti orkesteriaan viimeisen kerran. Konsertti päätti orkesterin viidennenkymmenennen kauden ja juhlisti sekä orkesterin vuosipäivää että Kajanuksen suurta elämäntyötä. Suurenmoisten suosionsoitusten, fanfaarien, laakeriseppeleiden, kiitospuheiden ja lahjojen jälkeen Kajanus kääntyi vielä kerran orkesterinsa puoleen ja sanoi: ”Minä muistan teitä niin kauan kuin minä elän.” Runsas vuosi myöhemmin, heinäkuun 6. päivänä 1933, Kajanus kuoli hänen poikansa Kain soittaessa viulua viereisessä huoneessa.

JOHAN CHRISTIAN JULIUS "JEAN" SIBELIUS syntyi joulukuun 8. päivänä 1865 Hämeenlinnassa. Vaikka Sibelius tunnetaan ennen kaikkea sävellyksistään, hän keskittyi muusikonuransa alkuvaiheessa viulunsoittoon. Sibelius unelmoi viuluvirtuosin urasta ja muutti 1885 Helsinkiin aloittaakseen musiikkiopintonsa Martin Wegeliuksen juuri perustamassa musiikkiopistossa. Sibeliuksen viulunsoitonopettajana toimi ensin Mitrofan Wasiljeff (aktiivinen 1880-luvulla) ja myöhemmin Hermann Csillag (1852–1922). Wegelius itse opetti Sibeliukselle musiikinteoriaa ja sävellystä. Sibelius panosti kovasti

viulunsoitonopintoihin ja kehittyi nopeasti, ja hän sai muun muassa kunnian osallistua opettajien järjestämiin kamarimusiikkikonsertteihin.

Sibeliuksen *Sarja E-duurissa, JS 188* (1888) on peräisin Sibeliuksen Helsingin opiskeluaikojalta ja antaa jo kuvan Sibeliuksen korkeista tavoitteista sekä viulistina että säveltäjänä. Sarja sopii tyylillisesti siihen musiikkikulttuuriin, johon olemme tutustuneet Paciuksen ja Kajanuksen musiikin avulla, mutta Sibeliuksen musiikki antaa jo osviittaa hänen tulevista mestariteoksistaan. Tunnelmaltaan kappale on huoleton ja helposti kuunneltava, mutta ilmentää samalla sekä laajuutta että kekseliäisyyttä, joka näyttää ylittävän vanhempien säveltäjien varhaisemmat esimerkit. Musiikki näyttää virtaavan Sibeliukselta esteettömästi, ja kappale sisältää monia kiinnostavia yksityiskohtia, kuten pieniä viulukadensseja ja melodista materiaalia, joka muistuttaa Sibeliuksen myöhempää musiikkia.

Mutta sitten tapahtui jotain, joka sai Sibeliuksen kyseenalaistamaan tavoitteensa. Syksyllä 1888 Helsinkiin muutti 23-vuotias pianisti ja säveltäjä Ferruccio Busoni, joka oli tulossa pianonopettajaksi Helsingin mu-

siikkiopistoon. Nuoresta iästään huolimatta Busoni oli jo tunnettu nimi musiikkipiireissä. Hän oli antanut säännöllisesti soolokonsertteja 9-vuotiaana pitämästään ensikonsertista alkaen. Runsaan kahden Helsingin vuotensa aikana Busoni soitti noin kolmekymmentä niin kovatasoista pianoresitaalia ja kamarimusiikkikonserttia, että hän käytännössä mursi Sibeliuksen unelmat sooloviulistinurasta. Yhtäkkiä Sibelius ymmärsi, mitä vaaditaan kansainvälisen tason solistilta.

Sibelius haki vielä Wienin opiskeluvuotensa aikana (1890–1891) viulistin virkaa Wienin filharmonikoista, mutta tilanne oli niin stressaava, että hän alkoi tärinä, tunti metallinmakuu suussa ja oli pyörtyä. Tämä oli Sibeliuksen viimeinen yritys tehdä uraa viulistina, ja sen jälkeen hänen fokuksensa kohdistui täysin säveltämiseen.

Sibelius sävelsi tuottoisan uransa aikana seitsemän numeroitua sinfoniaa, maailmankuuluja klassikoita, kuten *Finlandian* ja *Valse tristen*, yhden 1900-luvun soitetuimmista viulukonsertoista sekä suuren määrän sinfonisia runoja, lauluja, kuoroteoksia, näyttämömusiikkia, kamarimusiikkia ja soitinmusiikkia. Viululla näytti kuitenkin olevan

erityinen asema Sibeliuksen elämässä. Viulu oli mukana niin hänen varhaisessa sävellyksessään *Vesipisaroiita* kuin myös hänen teokseksaan *Kolme kappaletta viululle ja pianolle, op. 116*, joka jäi viimeiseksi teokseksi, jonka Sibelius julkaisi elämänsä aikana. Jean Sibelius kuoli syyskuun 20. päivänä 1957 kodissaan Ainolassa Järvenpäässä.

Suurenmoisista savutuksistaan huolimatta nuoruudenunelma viulistin urasta näytti pysyvän jossain hänen alitajunnassaan. Noin viisikymmentävuotiaana, kun Eurooppaa ravisti ensimmäinen maailmansota ja Sibelius työskenteli *Sonatiininsa viululle ja pianolle, op. 80* parissa, hän kirjoitti päiväkirjaansa: ”Uneksinut olevani kaksitoistavuotias ja virtuoosi. Lapsuuteni taivas ja tähtiä. Paljon tähtiä.”

— SEBASTIAN SILÉN, huhtikuu 2020

LEVYN ESIINTYJÄT

Viulisti SEBASTIAN SILÉN on 2017 alkaen tehnyt tohtoriopintoja Taideyliopiston Sibelius Akatemialla Helsingissä aiheenaan *Contextualising Jean Sibelius's Works for Violin and Piano*. Työ tutkii pohjoismaista viulumusiikkia Jean Sibeliuksen aikalaisilta tavoitteenaan laajentaa ymmärrystämme Sibeliuksen tuotantoa ympäröivästä kontekstista. Äänitysprojehtin yhteistyökumppanina toimii musiikkikustantamo Fennica Gehrman, joka kustantaa levyn aiemmin julkaisemattomat teokset.

Silén esiintyy aktiivisesti solistina, kamarin-, ja orkesterimuusikkona. Hän on suorittanut kaksi maisterintutkintoa Zürcher Hochschule der Künsteissä Sveitsissä professori Rudolf Koelmanin oppilaana, ja hän on myöskin opiskellut Göteborgin musiikkikorkeakoulussa (Högskolan för scen och musik – Göteborgs Universitet) Anton Sokolovin oppilaana. Silén on osallistunut lukuisiin mestarikursseihin.

Silén on voittanut palkintoja kansallisissa ja kansainvälisissä kilpailuissa. Hän on esiintynyt lukuisten orkestereiden riveissä Suomessa, Ruotsissa ja Sveitsissä niin orkesterimuusikkona kuin solistinakin; Silén

on tehnyt sijaisuuksia 3. konserttimestarina Tampere Filharmoniaassa ja 1. konserttimestarina Norrlandsoperans Sinfoniorkesterissa Uumajassa, sekä esiintynyt muun muassa Musikkollegium Winterthurin ja Kuopion kaupunginorkesterin solistina.

Silén on konsertoinut ja kiertänyt musiikkifestivaaleja solistina ja kamarimuusikkona ympäri Eurooppaa ja Yhdysvaltoja. Silén on esittänyt Jean Sibeliukselta dokumenttielokuvassa *Sibelius Korppoossa* (2015), joka tuotettiin yhteistyössä Svenska Ylen sekä Ruotsin ja Tanskan yleisradioyhtiöiden SVT ja DR kanssa. Silén soittaa Suomen kulttuurirahaston omistamalla ”anon. Sanctus Seaphin Utinensis 1741” viululla.

Pianisti MARTIN MALMGREN on tullut tunnetuksi monipuolisena esiintyjänä, joka luontevasti konsertoi niin solistina, kamarimuusikkona kuin liedpianistinakin. Malmgrenilla on harvinaisen laaja ohjelmisto varhaisesta barokista nykyaikamusiikkiin, ja hän mielellään tuo kuuluviin teoksia taidemusiikin kaanonin ulkopuolelta. Etsimällä yhteyksiä säveltäjien välillä hän pyrkii rakentamaan siltoja eri tyyli- ja aikakausien välillä. Malmgren on ”Key Discoveries”-konserttisarjan perustaja ja on äskettäin myöskin ollut mukana perustamassa Helsingin Kamariorkesteria yhdessä kapellimestari James Kahanen ja konserttimestari Aku Sorensenin kanssa.

Malmgren on esiintynyt arvostettuna solistina muun muassa Sinfonia Lahden, Tapiola Sinfonietan, Belgrade Symphonyn, Helsingborg Symphony Orchestran, Torun Philharmonic Orchestran, Oulu Sinfonian ja Jyväskylän Sinfonia kanssa.

Äskettäin Malmgren esitti Suomen kansainvälisen Doreen Carwithenin *Pianokonsertosta*, Guillaume Connessonin *Concertinosta pianolle ja orkesterille* sekä Elliot Carterin *Dialogues 2:sta pianolle ja kamariorkesterille*.

le. Vuosien varrella Malmgren on esiintynyt laajasti ympäri Eurooppaa, Yhdysvalloissa, Australiassa ja Israelissa. Malmgren on suorittanut Bachelor of Music-tutkinnon Tukholman kuninkaallisen musiikkikorkeakoulun alaisuudessa toimivassa Edsberg-instituutissa, jossa hän opiskeli pianonsoittoa Mats Widlundin ja kamarimuusikkia Mats Zetterqvistin opissa. Malmgren on valmistunut musiikin maisteriksi Sibelius-Akatemiasta ensisijaisena opettajanaan Ilmo Ranta. Muita merkittäviä opettajia ovat olleet Tuija Hakkila, Antti Hotti, Juhani Lagerspetz, Konstantin Bogino, Jerome Lowenthal ja Liisa Pohjola.

INLEDNING

FREDRIK PACIUS (1809–1891), ROBERT KAJANUS (1856–1933) och JEAN SIBELIUS (1865–1957) är tre av de mest inflytelserika personerna inom finsk musikhistoria. Pacius lade på många sätt grunden för den organiserade musikverksamheten i Helsingfors och kallas därför ofta för den finska musikens fader. Kajanus ledde och organiserade under femtio års tid musiklivet i Helsingfors och ansågs vara Finlands största tonsättarlöfte ända tills Sibelius fick sitt genombrott. Idag är han mest känd som dirigent, Helsingfors stadsorkesters grundare och som den som har dirigerat de först kommersiella inspelningarna av Sibelius symfonier. Sibelius tog den finska musiken till nya höjder och har ofta ansetts vara Finlands genom tiderna största tonsättare. Hans inflytande över den finska musiken syns än idag, och hans födelsedag den 8 december uppmärksammas som den finska musikens dag.

Trots att Pacius var född i Hamburg och var nästan ett halvt sekel äldre än sina finska kolleger, så finns det en hel del som förenar de tre tonsättarna. Alla tre fick en betydande del av sin musikerutbildning i de tyskspråkiga delarna av Europa, alla tre utforskade på

sitt eget sätt finsk mytologi i sin musik och alla tre eftersträvade i sin ungdom en karriär som violinist. Pacius var den enda av dessa tre som lyckades uppnå internationell nivå som violinist, medan Kajanus vänsterhänthet och Sibelius rampfeber krossade deras drömmar. En intressant detalj är att Kajanus kom från en musikintresserad familj som ofta ordnade musiksoaréer i sitt hem, där bland annat Pacius var en regelbunden gäst. På många sätt kom Kajanus med tiden att ta över den centrala roll i det finska musiklivet som Pacius hade haft under sin aktiva karriär. År 1897 tog Kajanus även över rollen som musiklejare vid Kejsarliga Alexander Universitetet i Finland (idag Helsingfors universitet), vilket var den tjänst som hade fört Pacius till Helsingfors sextiotre år tidigare.

Kajanus och Sibelius hade en lång och nära vänskap. Kajanus orkester stod till Sibelius förfogande så fort ett nytt verk var färdigkomponerat. Kajanus uppförde även aktivt Sibelius musik på sina många resor utomlands. Deras vänskap var ändå inte alltid okomplicerat. En situation som påverkade deras vänskap var då Kajanus med hjälp av sina kontakter lyckades knipa den tidigare

nämnda musiklejartjänsten framför näsan på Sibelius, som under den här tiden kämpade med sin bristande ekonomi. Trots expertutlåtanden till Sibelius fördel gick tjänsten till Kajanus. Han efterträdde sin kompositions lärare, den tyskfödde Richard Faltin (1835–1918), som i sin tur hade tagit över tjänsten efter att Pacius blev pensionerad. Det bör ändå nämnas att då Sibelius blev erbjuden att få sina två första symfonier inspelade i London 1930, ville han att Robert Kajanus skulle dirigera orkestern.

INFORMATION OM DENNA SKIVA

Denna skiva utgör en del av mitt konstnärliga doktorsarbete vid Sibelius-Akademien, Konsultuniversitetet i Helsingfors. Största delen av materialet på skivan är tidigare oinspelat, och noterna existerar bara i form av manuskript i tonsättarnas arkiv. Eftersom alla manuskript inte är kompletta har jag varit tvungen att återskapa den ofullständiga violinstämman till Pacius duo och p.g.a. att det endast existerar ett enda mindre verk för violin och piano från Kajanus viktigaste kompositionsperiod har jag skrivit arrangemang för violin och

piano utifrån hans verk för violin och orkester för att ge en bättre helhetsbild av Kajanus kompositionsstil. Jag har dessutom utvecklat en ”konsertversion” av Kajanus *Spiccato* som är en kombination av en tidig, virtuos violinstämma och ett ackompanjemang som existerar i den slutgiltiga versionen av stycket.

Med denna skiva vill jag ge en inblick i den violinmusik som skrevs i Finland under 1800-talet och samtidigt presentera en så gott som okänd sida av Pacius och Kajanus. Det är vanligt för musiker att söka ledtrådar till hur musiken ska spelas genom att utforska det historiska sammanhanget som omger musiken, men i det här fallet kan musiken även berätta något om den tid då den skrevs, och om de tonsättare som komponerade den. Pacius violinmusik är välskriven och uppvisar stor virtuositet, vilket ger oss bilden av Pacius som en skicklig violinist och en välutbildad kompositör. I stilen på Kajanus tidiga violinverk går det att urskilja det starka tyska inflytandet som fanns inom det finska musiklivet på grund av bland annat Pacius och Faltin. Styckena ger oss också en antydning om att Kajanus antagligen själv inte var någon stor violinvirtuos. Sibelius tidiga *Svit i E-dur* från

1888 visar att även om Sibelius inte var oberörd av sin musikaliska omgivning, var han redan vid unga år mycket ambitiös och verkar ha strävat betydligt högre än sina äldre kolleger. Verket är storskaligt, tekniskt ambitiöst, och innehåller detaljer såsom korta violinkadenser som ger en personlig prägel åt verket. Det är däremot inte känt om Sibelius någonsin själv uppförde sviten.

Det som all musik på den här skivan har gemensamt är att den ger oss en bild av en tid då den klassiska musiken ännu hade en något annan funktion än idag. Grammofonen hade ännu inte slagit igenom och de första finska radiosändningarna gjordes först på 1920-talet. Det betydde att det enda sättet att njuta av musik i hemmet var att spela den själv eller bjuda in musiker till soaréer. En följd av detta var att musiken samtidigt förväntades både bilda och underhålla sina lyssnare. Musiken på den här skivan uppfyller naturligt båda behoven genom att vara välskriven men lättlyssnad.

FRIEDRICH "FREDRIK" PACIUS föddes i Hamburg den 19 mars 1809 och visade tidigt konstnärlig talang. Han tillbringade mycket av sin barndom med att sjunga, dansa, rita och spela violin. Trots Pacius föräldrars förhoppning om att Pacius en dag skulle ta över familjens vinfår, så lyckades Pacius till slut få tillstånd att börja studera i den välkända violinisten Louis Spohrs (1784–1859) violinklass i Kassel. Det är oklart varför Pacius aldrig slutförde sina violinstudier, men i slutet av hans andra studieår började han försörja sig som violinsolist. Spohr verkar ändå ha gjort ett starkt intryck på den unga Pacius, och recensioner från hans kon-

serter pekar på att Pacius mycket omsorgsfullt följde i Spohrs musikaliska fotspår.

Spohr, och till följd av sin utbildning även Pacius, verkar ha varit relativt konservativa i sitt förhållningssätt till musiken och violinspelet. Detta under en tid då det blåste nya vindar i Europas musikliv. Violinister från Frankrike hade utvecklat ett nytt spelsätt med ökad fokus på virtuositet och en sjungande, snarare än en talande, tonkvalitet. Samtidigt började violinister såsom Heinrich Ernst (1812–1865) och Ole Bull (1810–1880) som var inspirerade av Niccolò Paganinis (1782–1840) enorma virtuositet utforska instrumentets tekniska gränser. Dessa nya trender ifrågasattes starkt av Spohr och andra ledande violinister i de tyskspråkiga delarna av Europa, men det var svårt att inte se att en förändring var på väg. Det har spekulerats om Pacius, som även tidigare hade visat vissa tecken på osäkerhet, kan ha känt att hans musikerskap riskerade att bli föråldrat i en värld som höll på att förändras. Det vi vet med säkerhet är att Pacius 1828 flyttade till Stockholm, där han i första hand arbetade i det Kungliga Hovkapellet. Trots goda framgångar började Pacius ändå med tiden visa tecken på missnöje med sin tillvaro, vilket gjorde att han

1834 sökte tjänsten som musiklärare vid Kejserliga Alexander Universitetet i Finland 1834.

Då den 25-åriga Pacius anlände till Helsingfors 1835 som den nyutnämnda musikläraren vid universitetet, var stadens musikliv ännu så gott som obefintligt. Helsingfors hade på den tiden en befolkning på omkring 11 000 invånare, men stadens betydelse hade ökat kraftigt sedan Finlands huvudstad flyttade dit från Åbo 1812. Även landets enda universitet hade flyttat till Helsingfors 1828 efter branden i Åbo året innan.

Pacius började så gott som på egen hand organisera Helsingfors musikliv. Han spelade egna solo-, och kammarmusikkonserter, han organiserade och dirigerade ambitiösa konserter och oratorier med en universitetsorkester som till största delen bestod av amatörmusiker, och han grundade körer för att snabbt kunna få igång musiklivet. Ur ett modernt perspektiv kan vi fråga oss hur det lät då Pacius dirigerade Spohrs *Die letzten Dinge* eller Händels *Messias* för första gången i Finland, men för befolkningen i Helsingfors var det i många fall det mest imponerande de någonsin hade hört i musikväg.

Uppförandet av Spohrs *Die letzten Dinge* ger oss även på ett annat sätt en bild av hur

mycket den klassiska musikkulturen har förändrats sedan 1800-talet. Medan man idag ofta betraktar mästerverk av romantikens tonsättare med stor vördnad, så bestämde sig Pacius för att skriva om förspelet till verket när han uppfattade att den orkester han hade till sitt förfogande inte klarade av att spela Spohrs original på en tillfredsställande nivå. Noterna till Pacius förspel har tyvärr försvunnit, men den information vi har illustrerar hur till och med ett verk av Spohr, som var en av 1800-talets högst aktade musiker och tonsättare, kunde skrivas om för att möjliggöra ett framförande.

Under 1800-talet hade musiken en mångsidig roll. Den förväntades å ena sidan kulturella och bilda folket, å andra sidan måste konserterna vara tillräckligt varierande, mångsidiga och underhållande för att väcka publikens intresse. Ur detta perspektiv är det enkelt att förstå varför det första soloverket Pacius skrev för violin var *Variationer öfver motivet "Studenten äro muntra bröder"*. Stycket skrevs för eget bruk 1842 och är baserat på en av Pacius egna studentsånger. Sångens melodi var välkänd och gav därför en utmärkt möjlighet att visa upp skicklighet både som kompositör och som violinvirtuos.

1845 skrev Pacius även en ensatsig violinkonsert som är hans bäst kända verk för violin. Idag är Pacius ändå bäst ihågkommen för att han komponerade den finska nationalsången *Vårt land* 1848 till Johan Ludvig Runebergs (1804–1877) text. Pacius komponerade även orkesterverk, sånger och körverk, men det var hans operor som fick mest uppmärksamhet. Speciellt operan *Kung Karls jakt* gjorde stor succé. Operan uruppfördes 1852 – den första operan komponerad i Finland.

Pacius egna framföranden som violinist minskade med tiden, tills han för en lång tid så gott som helt försvann från de finska estraderna. Det var först efter att Pacius blev pensionerad från universitetet 1869 som violinspelet kom igång på nytt. Det är från denna period som Pacius *duo för violin och piano* härrör. Verket skrevs 1872 och är baserat på förspelet till operan *Kung Karls jakt*. Noterna till duon är ofullständiga och existerar bara som en handskrivna pianostämma där violinstämman inte är inskriven förutom på vissa ställen. En noggrann jämförelse av pianostämman och förspelets orkestersats har ändå möjliggjort återskapandet av violinstämman.

Varför duon skrevs är något av ett frågetecken, men det finns åtminstone två tänkbara förklaringar till noternas existens. Förspelet till *Kung Karls jakt* var ett av Pacius mest älskade stycken, som ofta uppfördes på orkesterkonserter. Det är möjligt att Pacius var intresserad av att kunna uppföra stycket även vid mindre evenemang eller soarées. Det finns dock inga kända konsertprogram eller tidningsrecensioner där duon nämns, men det betyder i sig inte att stycket inte skulle ha spelats. Det finns även en annan möjlig förklaring till duons tillkomst. Pacius flyttade efter att ha blivit pensionerad tillbaka till Tyskland för en tid där han försökte skapa tillräckligt intresse för att få sin opera uppförd. Tyvärr lyckades detta aldrig, möjligtvis på grund av att det nordiska librettot inte intresserade tyskarna, men det är möjligt att duon användes av Pacius för att presentera operans musik.

Efter några år i Tyskland återvände Pacius till Finland där han levde till sin död den 8 januari 1891. Pacius betydelse för det finska musiklivet är svårt att överskatta genom att han lade grunden för den organiserade musikkulturen i Helsingfors. Med tanke på att han tog på sig rollen som musiklärare, orkester- och kördirigent, so-

list och kammarmusiker, och konsertproducent så är det nästan ett under att han även hittade tid för att komponera. Hans musik förblev under hela hans liv tysk till stilen, men med tanke på att nationalromantiken främst representerades av betydligt yngre kompositörer, så är det knappast något Pacius kan beskyllas för.

Under Pacius sista årtionde hände mycket i Helsingfors musikliv. 1882 grundades Helsingfors musikinstitut (som idag bär namnet Konstuniversitetets Sibelius-Akademi) under ledning av Martin Wegelius (1846–1906) som även blev institutets första rektor. Högutbildade musiker såsom Ferruccio Busoni (1866–1924), Anton Sitt (1847–1929), Johan Halvorsen (1864–1935), och något senare Victor Nováček (1873–1914) började berika stadens kulturliv. Samma år grundades även Helsingfors Orkestersällskap (idag Helsingfors stadsorkester) av Robert Kajanus, vilket ledde till en ytterligare tillströmning av kompetenta musiker till staden. Dessa två institutioner kom under många år att tävla om ledarskapet för den organiserade konsertverksamheten i Helsingfors vilket både ledde till stora personliga konflikter mellan dess två grundare, men också en stor ökning i stadens konsertutbud.

ROBERT KAJANUS föddes i Helsingfors den 2 december 1856. Han studerade musikteori och komposition för Richard Faltin och violinspel för Gustaf Niemann (1841–1881) i Helsingfors. Kajanus första kompositioner såsom hans *Scherzo (Menuetto)* från 1874, två *Melodier* från 1876 och 1877, och *Lied ohne Worte "Einsemeikeit"*, som finns på denna skiva, härstammar från den här tiden. Kajanus violinsonat från 1876 är tyvärr ofullständig. Dessa tidiga kompositioner ger oss bilden av Kajanus tidiga kompositionsutbildning som tydligt var tyskinfluerad med wienklassicistiska mästare, såsom Mozart, Schubert och Beethoven som förebilder.

Innan grundandet av Helsingfors musikinstitut var musikundervisningen i Helsingfors begränsad. Ambitiösa unga musiker såsom Kajanus reste därför ofta utomlands för sin utbildning. Kajanus studerade i Leipzig, Dresden, och Paris från 1877 till 1882. Det var i första hand Kajanus violinspel som lockade honom utomlands. Han skulle studera med den välkända violinisten och konsertmästaren Henry Schradieck (1846–1918) i Leipzig. Med tanke på kopplingarna mellan skivans tonsättare är det intressant att notera att både Schradieck och Kajanus tidigare violinlärare Niemann hade studerat för Ferdinand David (1810–1873) som hade varit Pacius studiekamrat i Kassel. Kajanus planer gick ändå inte riktigt som han hade tänkt. Schradieck ansåg att Kajanus p.g.a. av sin vänsterhänthet borde spela violin "åt andra hållet", alltså med violinen i höger istället för vänster hand. Det var dock för sent att i praktiken börja från början, så Schradieck uppmuntrade istället Kajanus att fokusera på musikteori, komposition och dirigering.

Fastän Kajanus officiellt fick sin utbildning av välrespekterade tyska lärare såsom Ernst Richter (1808–1879) och Carl Reinecke (1824–1910), var det en grupp skandinaver

som gjorde det största intrycket på honom under dessa år. Till denna grupp hörde bland annat Kajanus första fru, sångaren Johanne Müller (1855–1883), och även tonsättarna Christian Sinding (1856–1941), Edvard Grieg (1843–1907) och Johan Svendsen (1840–1911). Svendsen kom att ha ett stor inflytande på Kajanus och fungerade även som Kajanus kompositions lärare under året i Paris. Det var Svendsen som uppmuntrade Kajanus att aktivt utforska nationella drag inom sin musik. Denna kombination av tysk och nordisk kultur hittade uttryck i Kajanus orkesterverk såsom *Kullervos sorgmarsch, op. 3* (1880), *Finsk rapsodi Nr. 1 i d moll, op. 5* (1881) och *Aino* (1885) som snabbt gav Kajanus rykte som Finlands intressantaste tonsättarlöfte. Dessa verk saknar den specifikt finska ton som så starkt kom att förknippas med Sibelius, och har istället tagit intryck av bland annat Richard Wagner (1813–1883). Trots de stilistiska skillnaderna kom Kajanus *Aino* ändå att bana väg för Sibelius genombrottsverk *Kullervo* (1892), ett verk som inledde ett nytt kapitel i den finska musikhistorien.

Då Kajanus återvände till Helsingfors sökte han jobb som lärare i musikteori vid Helsing-

fors musikinstitut, men eftersom Wegelius själv hade tänkt sköta den tjänsten lyckades detta inte, och Kajanus grundade istället Finlands första professionella orkester. Den smidighet som orkestern grundades med tyder på att planerna för orkestern var förberedda redan innan återfärden till Finland. Denna effektivitet går att urskilja i allt Kajanus företog sig. Under sin långa karriär arbetade Kajanus som sin orkesters chefsdirigent i ett halvt sekel, han grundade en orkesterskola, en symfonisk kör, de nordiska musikdagarna, Tonkonstnär-förbundet i Finland, samtidigt som han även arbetade som Helsingfors universitets musiklärare. Då Kajanus 1884 uppvaktade Pacius på hans 75-års födelsedag, lär Pacius ha tagit Kajanus hand och sagt: "I dessa händer lämnar jag tryggt den finska musikens framtid".

Bagatelle från 1884 är ett litet tidigare okänt verk som med största sannolikhet har varit tänkt som musik för hemmet. För att kunna ge en mer representativ bild av Kajanus kompositionsstil under 1880-, och 1890-talet, har jag gjort arrangemang för violin och piano av Kajanus *Air élégiaque* (1886) och *Berceuse, Sockenflickans vaggång* (1896) som ursprungligen skrevs för violin och or-

kester. *Air élégiaque* är det enda av Kajanus violinverk som visar spår av Wagners stora inflytande på Kajanus tonspråk. *Berceuse* är en av Kajanus populäraste kompositioner och visar hur strävan efter ett finskt tonspråk tog sig uttryck i hans musik.

Trots Kajanus stora framgångar som dirigent och hans tillgång till en orkester kapabel att uppföra storskaliga verk, utgör små verk som sannolikt aldrig spelades utanför privata sammankomster en stor del av Kajanus produktion. Denna förkärlek för små musikformer kan uppfattas i Kajanus tidiga violinverk men även i *Menuet rococo* (1920) och *Menuet ancien* (1930) som överräcktes som födelsedagsgåvor till Kajanus syster Selma Kajanus (1860–1935) på hennes 60- och 70-årsdagar.

Kajanus tre sista violinverk, *Nocturne* (1929), det tidigare nämnda *Menuet ancien* (1930), och *Spiccato* (1931) visar hur Kajanus noggrant följde med de förändringar som skedde inom den klassiska musiken under början av 1900-talet. Han kunde inte undgå inflytande från den framväxande modernismen. I Kajanus musik tar den sig uttryck i en slags neoklassicism där tonalitetens tydliga gränser börjar suddas ut. Verken uruppfördes

på Kajanus 75-års födelsedagskonsert den 1 december 1931 med Kajanus son, Kai (1908–1994) som solist.

Dessa tre verk existerar i ett flertal versioner, både för violin och piano, och violin och orkester. Jag har därför varit tvungen att ta ställning till vilken version som presenteras på skivan. I *Spiccato* har violinstämman av någon anledning blivit grovt förenklad, sannolikt kort före konserten. Jag utvecklade därför en ”konsertversion” som kombinerar den ursprungliga violinstämman med det slutgiltiga ackompanjemanget.

Mindre än att halvt år efter 75-års födelsedagskonserten dirigerade Kajanus för sista gången sin orkester. Konserten avslutade orkesterns femtionde säsong och firade både orkesterns jubileum och Kajanus stora livsarbete. Efter storslaget jubel, fanfarer, lagerkransar, tacktal och gåvor, vände sig Kajanus en sista gång mot sin orkester och sade: ”Er kommer jag att minnas så länge jag lever”. Ett drygt år senare, den 6 juli 1933, avled Robert Kajanus medan hans son Kai spelade violin i rummet intill.

JOHAN CHRISTIAN JULIUS ”JEAN” SIBELIUS föddes den 8 december 1865 i Tavastehus. Han skulle med tiden bli betraktad som en av de största finska tonsättarna genom tiderna, men under början av hans musikerbana var det violinen som låg i fokus. Sibelius drömde om att bli violinvirtuos och flyttade 1885 till Helsingfors där han inledde sina musikstudier vid det nygrundade musikinstitut, först med Mitrofan Wasiljeff (aktiv under 1880-talet) och senare med Hermann Csillag (1852–1922) som violinlärare. Wegelius själv undervisade Sibelius i musikteori och komposition. Sibelius satsade hårt på sina violinstudier och

gjorde snabba framsteg och fick bland annat äran att delta i kammarmusikkonserter tillsammans med skolans lärare.

Sibelius *Svit i E dur, JS 188* från 1888 härstammar från Sibelius studietid i Helsingfors och visar tecken på Sibelius höga ambitioner både som violinist och som tonsättare. Svitens passager stilmässigt naturligt in i den musikkultur som vi har skapat oss en bild av med hjälp av Pacius och Kajanus musik, men Sibelius musik visar redan spår av hans kommande mästerverk. Den allmänna tonen är obekymrad och lättlyssnad, men verket visar samtidigt både bredd och kreativitet som överskrider de äldre tonsättarnas tidigare exempel. Musiken verkar flöda fram ur Sibelius obehindrat, samtidigt som stycket uppvisar många intressanta detaljer, såsom små violinkadenser, och melodiskt material som påminner om den musik som vi hittar i Sibelius senare verk.

Men sedan hände något som fick Sibelius att ifrågasätta sina målsättningar. Hösten 1888 flyttade den 23-årige italienske pianisten och tonsättaren Ferruccio Busoni till Helsingfors för att undervisa vid Helsingfors musikinstitut. Trots sin unga ålder var Busoni redan en välkänd pianist som regelbundet

hade spelat solokonsert ända sedan sin debut som 9-åring. Under sina dryga två år i Helsingfors spelade Busoni omkring trettio pianorecitaler och kammarmusikkonsert av en sådan klass att han i praktiken krossade Sibelius drömmar om att bli violinsolist. Plötsligt insåg Sibelius vad som krävdes av en solist av internationell kaliber.

Sibelius sökte ännu under sitt studieår i Wien (1890–1891) en tjänst som violinist i Wiens filharmoniker, men situationen var så stressig att han började skaka, fick metallsmak i munnen och nästan höll på att svimma. Det blev Sibelius sista försök till att bli violinist. Efter det låg fokuset helt på komposition.

Sibelius komponerade under sin produktiva karriär sju numrerade symfonier, världsberömda klassiker såsom *Finlandia* och *Valse triste*, en av 1900-talets mest spelade violinkonsert, ett stort antal symfoniska dikter, sånger, körverk, scenmusik, kammarmusik och instrumentalverk. Violinen verkar ändå ha haft en speciell roll i Sibelius liv. Den var med både i Sibelius tidiga komposition *Vattendroppar* för violin och cello och även i de *Tre stycken för violin och piano*, *op. 116* som blev de sista verk som

Sibelius publicerade under sin livstid. Jean Sibelius avled den 20 september 1957 i sitt hem Ainola i Träskända.

Trots sina enorma framgångar som tonsättare verkar ungdomsdrömmen om att bli violinist ha levat kvar i Sibelius undermedvetna. Medan Europa skakades av det första världskriget, och den nästan femtioåriga Sibelius jobbade på sin *Sonatin för violin och piano*, *op. 80* skrev han i sin dagbok: ”Drömt mig vara 12 år och virtuos. Barndomshimmel och stjärnor – mycket stjärnor.”

— SEBASTIAN SILÉN, april 2020

SKIVANS MUSIKER

Violinisten SEBASTIAN SILÉN doktorerar sedan 2017 vid Konstuniversitetets Sibelius-Akadem i Helsingfors med temat *Contextualising Jean Sibelius's Works for Violin and Piano*. Arbetet utforskar violinmusik av nordiska tonsättare som var samtida med Jean Sibelius med målet att öka vår förståelse för den kontext som omger denna del av Sibelius produktion. Som ett resultat av detta inspelningsprojekt samarbetar Silén med förlaget Fennica Gehrman för att ge ut skivans tidigare oppublicerade verk som noter.

Silén framträder även aktivt som solist, kammar- och orkestermusiker. Han har avlagt två master-examen vid Zürcher Hochschule der Künste i Schweiz som elev till professor Rudolf Koelman och har även studerat vid Höskolan för scen och musik – Göteborgs Universitet i Sverige som elev till Anton Sokolov. Han har deltagit i ett stort antal mästarkurser.

Silén har vunnit priser i nationella och internationella tävlingar och har spelat som solist med ett flertal orkestrar i Finland, Schweiz och Italien såsom Musikkollegium Winterthur och Kuopios stadsorkester. Som

solist och kammarmusiker har han uppträtt på konserter och festivaler runtom i Europa och USA. Silén har arbetat i många orkestrar i Finland och Schweiz och har även vikarierat som 3. konsertmästare i Tammerfors filharmoni och som 1. konsertmästare i Norrlandsoperans Symfoniorkester i Umeå. Han har spelat rollen som Jean Sibelius i dokumentären *Sibelius i Korpo* från 2015 som producerades i samarbete med Svenska Yle, Sveriges och Danmarks television / SVT och DR. Han spelar på violinen ”anon. Sanctus Seraphin Utinensis 1741” som har utlånats av Finska Kulturfonden.

Pianisten MARTIN MALMGREN har gjort sig känd som en mångsidig musiker, lika hemma som solist, kammarmusiker och liedpianist. Med en ovanligt bred repertoar som innehåller verk från den tidiga barocken till vår tids musik överraskar han gärna sin publik med verk och tonsättare som blivit orättvist förbisedda. Hans konsertprogram innehåller ofta noga genomtänkta helheter som söker efter kopplingar mellan olika stilar och perioder. Utöver den egna konsertverksamheten driver Malmgren även recitalserien Key Discoveries och är aktiv medlem i Helsingfors kammарorkester.

Som en eftertraktad solist har han spelat med orkestrar såsom Sinfonia Lahti, Tapiola Sinfonia, Belgrade Symphony, Helsingborgs Symfoniorkester, Torun Philharmonic Orchestra, Oulu Sinfonia och Jyväskylä Sinfonia i samarbete med dirigenter såsom Petri Sakari, Ari Rasilainen, Dalia Stasevska, Sasha Mäkilä, Eva Ollikainen, Ville Matvejeff och Erkki Lasonpalo. Med nära 40 verk med orkester i repertoaren har han gett finska premiärer av pianokonsertter av bland annat Carter, Carwithen och Connesson. Genom åren har han aktivt givit konsertter runtom i Europa, USA, Australien och Israel.

Malmgren avlade en Bachelor of Music vid Edsbergs Slott/Kungliga musikhögskolan i Stockholm där han studerade piano med Mats Widlund och kammarmusik med Mats Zetterqvist. Han fortsatte sina studier i Finland och avlade sin Master-examen vid Sibelius Akademin, där Ilmo Ranta varit hans huvudsakliga lärare. Andra viktiga lärare har varit Konstantin Bogino, Henri Barda, Jerome Lowenthal och Liisa Pohjola.

INTRODUCTION

FREDRIK PACIUS (1809–1891), ROBERT KAJANUS (1856–1933) and JEAN SIBELIUS (1865–1957) are three of the most influential figures in Finnish music history. It was Pacius who laid the foundation and set Finland on a path towards a developed musical culture, for which reasons he is often remembered as the father of Finnish music. Kajanus was the *de facto* leader of the Finnish musical scene for fifty years and was considered Finland's most promising composer until he was overshadowed by Sibelius. Today he is mostly remembered as Finland's first conductor of international stature, as the founder of the Helsinki Philharmonic Orchestra, and for conducting the first commercial recordings of Sibelius's symphonies. Sibelius took Finnish music to new heights and has been widely regarded as Finland's greatest composer. His influence lives on today and his birthday on the 8th of December is remembered as the day of Finnish music.

Despite the fact that Pacius was born in Hamburg and was almost half a century older than his Finnish colleagues, there are many threads that interweave the lives of these men. All three pursued an important part of their

music education in German-speaking countries; all would in their own ways explore Finnish mythology in their music; and all were initially educated as violinists. Pacius was the only one of the three to achieve international stature as a violinist, while Kajanus's left-handedness and Sibelius's performance anxiety crushed their respective dreams of becoming violinists. An interesting detail is that Kajanus came from a musically interested family which regularly organized musical soirées at home where Pacius among others performed regularly. In many ways Kajanus would later take over the central role in Finnish musical life which Pacius had previously held during his career. In 1897 Kajanus also became the music teacher at the Imperial Alexander University in Finland (later renamed the University of Helsinki), taking up the position which initially had brought Pacius to Helsinki sixty-three years earlier.

Kajanus and Sibelius had a long and close friendship. Kajanus made his orchestra available whenever Sibelius finished a new work. Kajanus also actively performed and promoted Sibelius's music during his many trips abroad. Their friendship was not, however, without

complications. One situation which strained their friendship occurred when Kajanus, with the help of his connections, secured the job as music teacher at the university, despite expert opinions in Sibelius's favour. At the time Sibelius was struggling financially. Kajanus succeeded his own composition teacher, the German-born Richard Faltin (1835–1918), who in turn had taken over the position after Pacius's retirement. Yet in 1930, when Sibelius had the opportunity to record his first two symphonies in London, he wanted Robert Kajanus to conduct the recordings.

ABOUT THIS CD

The present recording on which these three composer-violinists are represented constitutes part of an artistic doctoral project at the Sibelius Academy of the University of the Arts, Helsinki, Finland. Most of the material on the CD is previously unrecorded, and the notated music exists only as manuscripts in various composers' archives. As not all the manuscripts are complete, I have had to recreate the incomplete violin part to Pacius's duo. In addition, because only a single minor work

for violin and piano exists from Kajanus's most important compositional period, I decided to make arrangements for violin and piano of his works for violin and orchestra in order to give a more complete picture of his compositional style. I have also prepared a concert edition of Kajanus's *Spiccato* by combining an earlier virtuosic violin part with the final version of the accompaniment.

The purpose of the recording is to provide insight into violin music composed in Finland primarily during the nineteenth century and simultaneously to present a virtually unknown perspective on both Pacius and Kajanus. Musicians often look for clues about how the music should be performed by exploring a work's historical context, but in this case the music itself can tell us something about its time and about those who composed it. Pacius's works for violin are well written and exhibit a large degree of virtuosity, which indicates that Pacius was a skilled violinist as well as a well-educated composer. In Kajanus's early works for violin it is possible to make out a strong German influence, which existed in Finnish musical culture owing to Pacius and Faltin, among others. The pieces also suggest that Kajanus probably was

not a virtuoso violinist himself. Sibelius's early *Suite in E major* from 1888 suggests that even if Sibelius was not unaffected by his musical surroundings, he nevertheless exhibited a level of ambition that seemed to have exceeded that of his older colleagues. The suite is large, technically demanding, and includes details such as violin cadenzas that give it a personal touch. It is not known, however, whether Sibelius himself ever performed the work in public.

All the music on this CD gives us an aural perspective on a time when classical music still had a somewhat different function than it does today. The gramophone had not yet become commonplace, and the first Finnish radio broadcasts were only made in the 1920s, which meant that the only way to enjoy music in the home was to play it oneself or to invite musicians to participate in musical soirées. As a result, music was often expected to educate as well as to entertain its listeners. The music presented here fulfils both requirements by being well composed, yet easy to listen to.

FRIEDRICH "FREDRIK" PACIUS was born in Hamburg, Germany, on the 19th of March 1809 and at an early age showed signs of artistic talent. He spent much of his youth singing, dancing, drawing, and playing the violin. Despite his parents' hope that Pacius would one day take over the family's wine business, the boy managed to get their permission to study in the class of the hugely influential violinist Louis Spohr (1784–1859) in Kassel. It is not known why Pacius never completed his studies, but after two years under Spohr's rigorous tutelage Pacius began touring and making a living as a solo violi-

nist. Spohr seems to have had a major impact on Pacius's musicianship, and the available concert reviews suggest that Pacius faithfully followed in Spohr's musical footsteps.

Spohr, and also Pacius as a result of his education, seems to have been relatively conservative in the approach to music and violin playing. This was a time when new winds were blowing across Europe's musical landscape. Violinists from France were developing a new approach to playing the violin with increased focus on a singing tone quality rather than a speaking quality. Simultaneously, a number of violinists such as Heinrich Ernst (1812–1865) and Ole Bull (1810–1880), who were inspired by Niccolò Paganini's (1782–1840) extraordinary virtuosity, began pushing the technical limits of the instrument. These new trends were strongly questioned and opposed by Spohr and other leading violinists in the German-speaking parts of Europe, but it was difficult to avoid the conclusion that a change was underway. It has been speculated that Pacius, who had already shown signs of insecurity, may have felt that he risked becoming obsolete in a rapidly changing world: by moving to Sweden and subsequently to Finland, he

assured his artistic relevance in part of the Nordic world. What is known is that in 1828 Pacius was offered the opportunity to give concerts in Stockholm, after which he remained in the city and joined the Royal Court Orchestra. Despite a successful career as an orchestral musician, Pacius gradually began showing signs of dissatisfaction with his life. In 1834 he applied for a position as music director at the Imperial Alexander University in Finland.

When the 25-year-old Pacius arrived in Helsinki in 1835 as the newly appointed music teacher at the university, the town's musical life was almost nonexistent. The Finnish capital had a population of around 11,000 inhabitants, yet its importance had grown steadily once it became the Finnish capital in 1812. The country's only university had also moved to Helsinki in 1828 after the university in Turku had been destroyed by fire the previous year.

Pacius quickly began organizing Helsinki's musical life almost single-handedly. He played solo and chamber music concerts; he organized and conducted ambitious concerts and oratorios with a university orchestra consisting primarily of amateur musicians; and he established choirs as a means of getting

people involved in music making. From a modern perspective we may wonder how it sounded when Pacius conducted Spohr's *Die letzten Dinge* or Händel's *Messiah* for the first time in Finland, but for the local population in Helsinki these were in many cases the most impressive performances they had ever heard.

The performance of Spohr's *Die letzten Dinge* offers a glimpse into how much classical music culture has changed since the nineteenth century. Whereas works by the great composers from the romantic era are often viewed today with near reverence, Pacius decided to write an overture of his own when he realized that the available orchestra was not able to perform the original overture on a sufficiently high level. Sadly, Pacius's overture has been lost, but it illustrates how even a work by Spohr, who was one of the nineteenth century's most celebrated musicians and composers, could be altered and adapted to make a performance possible.

Music had a multifaceted role during the nineteenth century. It was expected to contribute to an audience's level of cultivation, while still being entertaining and varied enough to pique people's interest. With this

in mind it is easy to understand why the first solo work Pacius wrote for violin was *Variations on the Theme "Studenter äro muntra bröder"* ("Students are merry fellows"). Pacius composed the work for his own use in 1842 based on one of his own student songs. The melody was well known and therefore presented an excellent opportunity to show off his skills both as a composer and as a violinist.

In 1845 Pacius composed a violin concerto in one movement, which became his best-known work for violin. Yet he is most remembered today for composing the Finnish national anthem *Vårt Land* (*Maamme* in Finnish) in 1848 to a Swedish text by the Swedish-Finnish poet Johan Ludvig Runeberg (1804–1877). Pacius also composed orchestral works, songs and choral works, but it was his operas that caused the biggest sensations. *The Hunt of King Charles* (*Kung Karls jakt*) in particular was a huge success. It was premiered in 1852—the first opera to be composed in Finland.

Pacius's own performances as a violinist gradually decreased over time until he practically disappeared from the concert stage. It was only after his retirement from his university position as music teacher in 1869 that

he rekindled his violin playing. It is from this period that the score to his *Duo for Violin and Piano* comes. The work was written in 1872 and is based on the *Overture* to the opera *The Hunt of King Charles*. The score to the duo is incomplete and exists only as a handwritten piano part with a partially notated violin part. A careful comparison of the piano part and the orchestral score of the *Overture* has, however, made it possible to reconstruct the work.

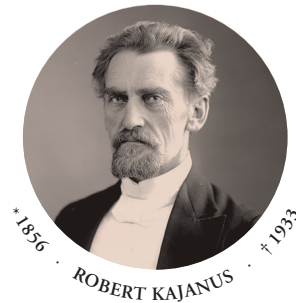
There are many questions surrounding the duo, but there are at least two possible explanations for the existence of the score. The overture to the *Hunt of King Charles* was one of Pacius's most beloved works and was often performed at orchestral concerts. It is possible that Pacius wanted to perform the work at smaller events and soirées, but no concert programmes or reviews are known which mention the duo. There is also another possible explanation for arranging the overture for violin and piano. After his retirement, Pacius moved back to Germany for a few years, where he tried to arrange performances of his operas. This did not succeed, possibly because the libretti were on Nordic themes, which did not interest the Germans. Still, it is plausible that Pacius used

the duo to introduce some of the opera's music.

After a few years in Germany, Pacius returned to Finland where he lived until his death on the 8th of January 1891. Pacius's importance for Finnish musical life is hard to overestimate, as he laid the foundation for organized musical culture in Helsinki. Considering that he also took on the roles of music teacher, orchestra and choir conductor, soloist, chamber musician and concert producer, it is a wonder that he still found time to compose. His music remained stylistically German throughout his life, for which he has sometimes been criticized. But considering that national romantic music mostly is represented by considerably younger composers, this is hardly something he should be blamed for.

During the last decade of Pacius's life, many things were happening in Helsinki's musical life. In 1882 the Helsinki Music Institute (today known as the Sibelius Academy, which is part of the University of the Arts, Helsinki) was founded, led by Martin Wegelius (1846–1906), its first director. Highly educated musicians, such as Ferruccio Busoni (1866–1924), Anton Sitt (1847–1929), Johan Halvorsen (1864–1935), and some years later,

Victor Nováček (1873–1914) were drawn to the city, enriching its musical life with their concerts. The same year Robert Kajanus founded the Helsinki Orchestral Society (today the Helsinki Philharmonic Orchestra), which led to an additional influx of competent musicians into the city. These two institutions would for many years compete for the dominant role in Helsinki's musical life, leading to major personal conflicts between the two founders, but also to a significant increase in the city's concert activities.

ROBERT KAJANUS was born in Helsinki on the 2nd of December 1856. He studied music theory and composition with Richard Faltin and violin with Gustaf Niemann (1841–1881) in Helsinki. Kajanus's first compositions, such as his *Scherzo (Menuetto)* from 1874, two *Melodies* from 1876 and 1877, and *Lied ohne Worte "Einsamkeit"*, which are included on this CD, originate from this period. A violin sonata from 1876 is unfortunately incomplete. These works provide a picture of Kajanus's early music education, which was strongly influenced by the Austro-German tradition with classical masters as Mozart, Schubert, and Beethoven as role models.

Prior to the founding of the Helsinki Music Institute, music education in Helsinki was limited, and aspiring young musicians like Kajanus often went abroad for instruction. Kajanus studied in Leipzig, Dresden and Paris from 1877 to 1882. It was initially his violin playing which lured him abroad. He planned to study with the famous violinist and concert master Henry Schrädieck (1846–1918) in Leipzig. Among the close connections involving these musicians was the career of Kajanus's violin teachers, Schrädieck and Niemann. Both had studied with Ferdinand David (1810–1873), who had been Pacius's colleague in Kassel. Kajanus's plans, however, did not quite turn out as he had intended. Schrädieck believed that, because Kajanus was left-handed, he should play the violin "the other way around", i.e. with the violin in the right hand instead of the left. It was too late for such a drastic change, which would in essence entail starting over from the beginning, so Schrädieck encouraged Kajanus to focus instead on music theory, composition and conducting.

Although Kajanus officially received his education from such well-respected German teachers as Ernst Richter (1808–1879) and

Carl Reinecke (1824–1910), it was a group of Scandinavians who made the biggest impression on him during his years abroad. This group included Kajanus's first wife, the singer Johanne Müller (1855–1883), as well as the composers Christian Sinding (1856–1941), Edvard Grieg (1843–1907) and Johan Svendsen (1840–1911). Svendsen, who would have a significant influence on Kajanus, was also Kajanus's composition teacher during his year in Paris. It was Svendsen who encouraged Kajanus to explore national characteristics in his music. This combination of German and Nordic music culture found expression in orchestral works such as Kajanus's *Kullervo's Funeral March*, *Op. 3* (1880); *Finnish Rhapsody Nr. 1 in d minor*, *Op. 5* (1881); and *Aino* (1885), which quickly earned Kajanus a reputation as Finland's most interesting young composer. These works lack a distinctive Finnish style, which would come to be associated with Sibelius's music so strongly; instead, they seem to have been influenced by the music of Richard Wagner (1813–1883). Yet despite stylistic differences, Kajanus's tone poem *Aino* still played an important role in paving the way for Sibelius's *Kullervo* (1892), a composition that

would serve as the starting point for a whole new chapter in Finnish musical history.

When Kajanus returned to Helsinki, he applied for a job as teacher of music theory at Wegelius's newly-founded music institute, but as Wegelius himself was interested in the position, the application was unsuccessful. Instead, Kajanus founded Finland's first professional orchestra. The speed with which the founding was accomplished suggests that plans for the orchestra were likely set in motion already before he returned to Finland. This efficiency can be seen in everything Kajanus undertook. During his long career, he served as the orchestra's chief conductor for half a century; he founded an Orchestral Academy, a symphonic choir, the Nordic Music Days, and the Finnish Musicians Association; and he also taught music at the Imperial Alexander University in Finland. When in 1884 Kajanus honoured Pacius on his 75th birthday, Pacius is supposed to have uttered the words, "In these hands I safely leave the future of Finnish music".

Kajanus's *Bagatelle* from 1884 is a previously unknown work. Most likely, it was intended as music for the home. In order to give a

more complete picture of Kajanus's compositional style during the 1880s and 1890s, I have made arrangements for violin and piano of the *Air élégiaque* (1886) and *Berceuse, The Pauper Girl's Lullaby* (1896), which were originally composed for violin and orchestra. *Air élégiaque* is the only one of Kajanus's works for violin in which the Wagnerian influence – so prevalent in many of his other orchestral works – is noticeable. *Berceuse* is one of Kajanus's most popular compositions and shows how attempts to create a uniquely Finnish tonal language found expression in his music.

Despite Kajanus's accomplishments as a conductor and his access to an orchestra capable of performing large-scale works, minor pieces that may have never been performed outside private gatherings constitute a large portion of his production. This affection for minor musical forms can be noted both in Kajanus's early works for violin as well as in *Menuet rococo* (1920) and *Menuet ancien* (1930), which were given to Kajanus's sister Selma Kajanus (1860–1935) on her sixtieth and seventieth birthdays respectively.

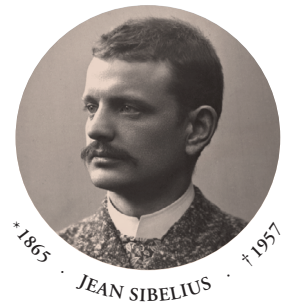
Kajanus's last works for violin, the *Nocturne* (1929), the previously mentioned *Menuet*

ancien (1930), and *Spiccato* (1931), show how Kajanus followed the stylistic changes that were taking place in classical music at the beginning of the twentieth century. The emerging modernism could not be ignored; in Kajanus's hands it developed into a form of neoclassicism where the obvious boundaries of tonality began to fade away. These three works were premiered on Kajanus's 75th birthday concert on the 1st of December 1931 with Kajanus's son Kai (1908–1994) as soloist.

These three works survive in several manuscripts, both for violin and piano, and for violin and orchestra. A choice had to be made as to which version to present on this recording. *Spiccato* is a particularly complicated case, as the violin part underwent considerable simplification, probably shortly before the concert. This recording presents a “concert version”, which combines the original virtuosic violin part with the final version of the accompaniment.

Less than six months after the 75th birthday concert Kajanus conducted his orchestra for the last time. The concert concluded the orchestra's fiftieth season and celebrated the orchestra's jubilee as well as Kajanus's

life's work. After exalted cheering, fanfares, speeches, and gifts, Kajanus turned to his orchestra for the last time and said, “I will remember you as long as I live”. A little more than a year later, on the 6th of July 1933, Kajanus passed away as his son Kai was playing the violin in the adjacent room.

JOHAN CHRISTIAN JULIUS “JEAN” SIBELIUS was born on the 8th of December 1865 in Hämeenlinna (Tavastehus), Finland. He would eventually be considered one of Finland's greatest composers, but at the beginning of his career, the violin was front and centre. Sibelius dreamt of becoming a virtuoso violinist and moved to Helsinki in 1885 to study music at the newly founded Music Institute, first with Russian violinist Mitrofan Wasiljeff (fl. 1880s) and then with Hermann Csillag (1852–1922). Wegelius himself taught Sibelius music theory and composition. Sibelius's violin playing improved rapidly, and

he soon gained the privilege of participating in chamber music concerts with the Music Institute's teachers.

Sibelius's *Suite in E major* (JS 188) from 1888 was composed during his student years in Helsinki and already shows signs of Sibelius's ambitions, both as a violinist and as a composer. The suite fits naturally into the music culture into which we have gained insight through the music of Pacius and Kajanus, yet Sibelius's music hints at masterworks to come. The general tone is untroubled and easy to comprehend, but also shows both a scope and a dimension of creativity that seem to surpass the works of the two older composers. The music seems to flow effortlessly, while presenting many interesting details, such as minor solo cadenzas for the violin and melodic material that foreshadows Sibelius's later works.

But then something happened which made Sibelius re-evaluate his goals. In the autumn of 1888 the 23-year-old Italian piano virtuoso Ferruccio Busoni moved to Helsinki to teach at the Music Institute. Despite his young age, Busoni was already a well-known pianist who had been giving solo concerts

since the age of nine. During his two years in Helsinki, Busoni gave around thirty piano recitals and chamber music concerts of such quality that he essentially crushed Sibelius's dreams of becoming a violin virtuoso. Suddenly, Sibelius understood what was required of a violinist of international calibre.

Nevertheless, during a study year in Vienna (1890/18–91), Sibelius auditioned for the Vienna Philharmonic Orchestra, but the experience was so stressful that it caused his body to tremble, brought a metallic taste to his mouth, and made him believe he might faint. It was Sibelius's last attempt to become a professional violinist. Afterward he put his focus completely on composing.

During his career Sibelius composed seven numbered symphonies; other orchestral works that became world renowned, such as *Finlandia* and *Valse triste*; one of the twentieth century's most often performed violin concertos; and symphonic poems, solo songs, choral works, incidental music, chamber music and piano works. Yet the violin still seems to have retained a special place in Sibelius's heart. It was used both in his early composition *Water droplets* as well as in the *Three*

Works for Violin and Piano, Op. 116, which were the last works Sibelius published during his lifetime. Jean Sibelius passed away on the 20th of September 1957 in his home called Ainola in Järvenpää, Finland.

Despite Sibelius's enormous accomplishments as a composer, the youthful dream of becoming a violinist appears to have lived on in his subconscious. As the First World War ravaged Europe and the almost 50-year-old Sibelius was working on his *Sonatina for Violin and Piano, Op. 80*, he wrote in his diary, "Dreamed that I was twelve years old and a virtuoso. My childhood sky is full of stars—so many stars."

— SEBASTIAN SILÉN, April 2020

ABOUT THE PERFORMERS

Violinist SEBASTIAN SILÉN has since 2017 undertaken doctoral studies at the University of the Arts, Sibelius Academy in Helsinki, Finland with the topic *Contextualising Jean Sibelius's Works for Violin and Piano*. The work explores violin music by Nordic composers who were contemporary to Jean Sibelius with the aim of increasing our understanding of the context which surrounds this part of Sibelius's production. As a result of this recording project Silén is collaborating with the publisher Fennica Gehrman in order to make the sheet music to the CD's previously unpublished works available.

Silén also performs actively as soloist, chamber- and orchestral musician. He has completed two master's degrees at the Zürcher Hochschule der Künste in Switzerland as a student of Professor Rudolf Koelman and he has also studied at the Academy of Music and Drama – Gothenburg University in Sweden as a student of Anton Sokolov. He has participated in numerous masterclasses.

Silén has won prizes in national and international competitions and played as soloist with a number of orchestras in Finland, Switzerland

and Italy, such as the Musikkollegium Winterthur in Switzerland and the Kuopio Symphony Orchestra in Finland. As soloist and chamber musician he has given concerts and participated in festivals in Europe and the USA.

Silén has worked in many orchestras in Finland and Switzerland and has also substituted as 3rd Concert Master in the Tampere Philharmonic Orchestra and as 1st Concert Master at Norrlandsoperans Symphony Orchestra in Umeå, Sweden. He has played the role as Jean Sibelius in the documentary *The Forgotten Music of Sibelius* from 2015 which was produced in cooperation with the Finnish broadcasting company Svenska Yle, and Swedish and Danish television / SVT and DR. He plays on a violin "anon. Sanctus Seraphin Utinensis 1741" which has been borrowed by the Finnish Cultural Foundation.

Pianist MARTIN MALMGREN has made himself known as a versatile performer, equally at home as a soloist, chamber musician and lied pianist. With an unusually wide repertoire ranging from early baroque up until the music of our times, he takes delight in surprising his audiences by performing unjustly neglected works and composers, in addition to the standard repertoire. Always aiming at finding meaningful connections between different composers, his concert programs typically show a thoughtful approach which builds bridges between different musical styles and periods. Apart from his own concertising, Malmgren is also running the piano recital series Key Discoveries and is an active member of the Helsinki Chamber Orchestra.

As a sought-after soloist, he has appeared with such orchestras as Sinfonia Lahti, Tapiola Sinfonietta, Belgrade Symphony, Helsingborg Symphony Orchestra, Torun Philharmonic Orchestra, Oulu Sinfonia, Jyväskylä Sinfonia and others, in collaboration with conductors such as Petri Sakari, Ari Rasilainen, Dalia Stasevska, Sasha Mäkilä, Eva Ollikainen, Ville Matvejeff and Erkki Lasonpalo. With nearly 40 works with orchestra in

the repertoire, he has given Finnish premieres of works by Carter, Carwithen and Connesson, among others. Over the years he has performed extensively throughout Europe, USA, Australia and Israel.

Malmgren holds a Bachelor of Music from Edsberg Manor/Royal Academy of Music in Stockholm, where he studied piano with Mats Widlund and chamber music with Mats Zetterqvist. He continued his studies in Finland and received a Master's degree from the Sibelius Academy, where Ilmo Ranta had been his primary piano teacher. Other important teachers have included Konstantin Bogino, Henri Barda, Jerome Lowenthal and Liisa Pohjola.

CREDITS

RECORDING PRODUCER	IRYNA GORKUN-SILÉN
RECORDING, EDITING, MASTERING	MATTI HEINONEN
SIBARECORDS PRODUCER	PAULI RAITAKARI
CD & BOOKLET COVER DESIGN	EVGENIIA KRIUCHKOVA
PIANO TECHNICIAN AND TUNER	MATTI KYLLÖNEN
PROOF-READER (FINNISH)	ANNI JÄÄSKELÄINEN
DOCTORAL SUPERVISOR	MIEKO KANNO
BOOKLET LAYOUT	JANNE GAMMELIN
COVER RESTORATION & COLOURIZATION	ELEANORA SVESHNIKOVA

This project has been supported by: *The Society of Swedish Literature in Finland – Fredrik Pacius Memorial Fund, The Finnish Cultural Foundation, Arts Promotion Centre Finland, The Sibelius Academy Foundation, and The Swedish Cultural Foundation in Finland.* Manuscripts have been provided by the *National Library of Finland, The Helsinki City Archives, The Sibelius Academy Library, The Helsinki Philharmonic Orchestral Library, and Music Finland.*

Historical photographs: FREDRIK PACIUS by C. A. Hårdh (CC BY 4.0), *The Picture Collections of the Finnish Heritage Agency.* ROBERT KAJANUS by C. Klein, *The Finnish Museum of Photography.* JEAN SIBELIUS by D. Nyblin (CC BY 4.0), *The Picture Collections of the Finnish Heritage Agency.*

The CD was recorded at *Nya Paviljongen* in Kauniainen, Finland, on the 19.-21.04.2019.

SEBASTIAN SILÉN, photo by *Alexander Bogdalov*

MARTIN MALMGREN, photo by *Heikki Tuuli*

Fredrik Pacius (1809–1891)

1. Variations on the Theme "Studenter äro muntra bröder" (1842) (15.25)
2. Duo for Violin and Piano (1872) (6.06)

Robert Kajanus (1856–1933)

3. Scherzo (Menuetto) (1874) (2.52)
4. Melodie (1876) (1.47)
5. Lied ohne Worte "Einsamkeit" (1877) (3.31)
6. Melodie (1877) (1.31)
7. Bagatelle (1884) (1.14)
8. Air élégiaque, op. 10 (1886) (arr. Silén) (4.55)
9. Berceuse "The Pauper Girl's Lullaby" (1896) (arr. Silén) (3.31)
  10. Menuet Rococo (1920) (4.10)
  11. Nocturne (1929) (4.24)
  12. Menuet Ancien (1930) (3.34)
  13. Spiccato (1931) (arr. Silén) (1.42)

Jean Sibelius (1865–1957)

14. Suite in E major, JS 188 (1888) (16.50)

Total time: 71.19
Sebastian Silén, violin
Martin Malmgren, piano